

Kontra Miklós et al.: Szeged nyelve a 21. század elején
Gondolat Kiadó, Budapest, 2016. 295 o.

24 évvel ezelőtt, amikor Szegedre érkezve megkezdtem egyetemi tanulmányaimat, annyit tudtam csak a város nyelvéről, mint amennyit az ország más részein élők általában tudni szoktak: hogy *ő-ző*. Bizonyára így voltak ezzel a kötet szerzői is, akik mindhárman máshonnan kerültek a Szegedi Tudományegyetemre, így nem az ottani dialektus az alapnyelvük. A budapesti Kontra Miklósnak a Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI; 1. pl. Kontra – Borbély 2010; Váradi 2003) és a Magyar Nemzeti Szociolingvisztikai Vizsgálat (MNSZV; 1. Kontra [szerk.] 2003) után ez a harmadik nagyszabású magyarországi szociolingvisztikai vállalkozása. Az ajkai születésű Németh Miklós nyelvtörténészként behatóan tanulmányozta a XVIII. századi szegedi írnoki nyelvváltozatot (Németh 2004, 2008), s ennek kapcsán a történeti szociolingvisztika módszertani kérdéseit (1. még pl. Németh 2013). A szintén dunántúli Sinkovics Balázs hasonlóképpen nyelvtörténeti és szociolingvisztikai érdeklődésű. Az Országos Tudományos Kutatási Alapprogramok (OTKA) által támogatott „SZÖSZI” (Szögedi Szociolingvisztikai Interjú) projekt interjúkra támaszkodik, mint annak idején a BUSZI; a könyv az interjúk feldolgozásának első eredményeit mutatja be.

A számok nyelvén: a 165 elkészült interjúból 60-at dolgoztak fel (95 órányi hanganyag), ami a két „szélső” korosztály: a legfiatalabb (15–17 éves diákok) és a legidősebb (60 év fölöttiek) nyelvhasználatának összevetésére nyújt lehetőséget (30-30 interjú). Olyan látszólagosidő-vizsgálatról van tehát szó, amely magában hordozza egy majdani valóságosidő-vizsgálat ígértét is (54. old.; vö. Kontra 2012). Az *ő-zésre* és a tájszavakra összpontosító elemzés az előre sejthető végkövetkeztetésre jut: ezek a nyelvjárási sajátságok visszaszorulóban vannak. Szociolingvisztikai szemmel a népesség összetételének az elmúlt évtizedekben végbement változásait nyomon követve és a megszokott független változókat (életkor, iskolázottság stb.) fölveve a nyelvi attitűdök – a fiatalabbaknál a standard nyelvhasználat színterein tapasztalható negatív megítélés (stigmatizáció), az idősebeknél a rejtett presztízs – fölfejtésére kell elsősorban törekedni, ez együttesen a mai nyelvi helyzetkép magyarázatának kulcsa. Külön érdekesség, hogy a 60 interjúban a város neve tulajdonnévként vagy melléknevesítve 980-szor fordult elő, s ebből mindössze kb. 8% hangzott *ő*-vel (*Szöged(ön)*, *szögedi(es)*, *szögediesen*) – 68 előfordulás az idősektől, míg csupán 10 a fiataloktól. Sokatmondó adat, bár a tulajdonnevek státusa azért némiképp más, mint a közszavaké – pár évvel ezelőtt, egy tanulmányi kiránduláson az Őrség néhány településén arra lettem figyelmes, hogy adatközlőink közül többen a *Vasvár* változatot használják a nyelvjárási tankönyvek alapján várt *Vazsvár* helyett, miközben a *v* minden más esetben zöngésítette az előtte álló zöngétlen zörejhangot a beszédjünkben.

Bár, ahogy a szerzők hangsúlyozzák, Szeged nyelvhasználatának átfogó felmérésére a 2010-es évek elejéig nem került sor, Bálint Sándor *Szegedi szótára* (1957), más szegedi tárgyú munkáival együtt, addig is gazdag forrásanyagnak számított, amely – egyetértek a szerzőkkel – újabb (digitalizált) kiadást is megérdemelne, kiegészítve az eltelt bő fél évszázad lexikában bekövetkezett változásainak dokumentálásával. Emellett természetesen a dialektológiai szakirodalom is felvázolja Szeged hagyományos nyelvjárási képét a 19. század 80-as éveitől kezdve, amit a könyv 3. fejezete át is tekint. (Kis esztétikai hiba, hogy a 3. fejezetnek ugyanaz a címe, mint 3.2. és 3.2.3. számú alfejezetének.) Igaz, hogy a város nem volt nevesítve a MNyA. kutatópontjai között, de a közeli Algyő, Tiszasziget, Földeák igen, ahogy Kiskundorozsma is, amely ugyan 1973 óta közigazgatásilag Szegedhez tartozik, ám köztudattan palócos-jászos nyelvjárás-sziget önálló identitástudattal (Szabó 1995; Németh 2017), ezért másképp kell kezelnünk, mint Szeged történeti városrészeit. Eltekintve attól, hogy a MNyA. és általában a magyar nyelvjáráskutatás a tősgyökeres falusi földműves lakosság nyelvére koncentrált, városok csak elvétve és külön magyarázattal szerepeltek a kiválasztott települések között (l. Deme – Imre [szerk.] 1975), tradicionálisan Szegedre is érvényesek a felsorolt környező falvak alapvető hangtani-alaktani vonásai (l. pl. Imre 1971: 343), amelyeket a standarddal/köznnyelvvvel kontrasztba állítva szokás megadni: a már emlegetett és emblematikusnak tartott *ö*-zés, az *ē* megléte (*e*–*ē* fonémaellentét, de az *ö*-zés miatt az *ē* ritkább, kötöttebb előfordulásával), az *l*, *r* (és esetleg a *j*) mássalhangzók nyújtó hatása, sőt zárt szótagban kiesése (*kirabóta*, *püfőte*), *a* és *e* után nemritkán *ā*-t és *ē*-t eredményezve, egyes morféimákban különösképpen (*ollóvā*, *ēfārad*). A nyújtó *-r* utáni *-t* is kiesik az *-ért* ragból (pl. *mié*) és a *mert*-ből (*mē*). A köznnyelvben háromalakú, kereksegi harmóniát is mutató toldalékok kétalakúak: az *-e*-t tartalmazó ajakréses tag hiányzik, helyét az *ö*-ző tölti be (*pénzekhöz*, *helyezkődik*), a *-k* többesjel, az *-m* személyrag, a *-t* tárgyrag, az *-n* határozórag stb. magánhangzós alternánsai közül szintén hiányzik az *e*-s (*viszöm*, *nézök*, *internetöt*, *székön*). A *-hoz/-höz* lehet *-hó/-hő* is, vagy *-hon/-hön* (*-hun/-hün*), a MNyA. alapján nem szokatlan az *ű*-zés, *ú*-zás (*üket*, *kitű*, *házbu*, *Sándoréktű*). Az *és* kötőszó helyett a beszélők kedvelik a *mög*-öt, tagmondatok között az *oszt*-ot is. A tájszavak közül viszonylag ismert a *szárma* ('töltött káposzta'), a *paszúr/paszuly* ('bab'), a *garaboly* ('fonott füles kosár'), a *rica/tányérica* ('napraforgó'), a *gyökér* ('petrezselyemgyökér, fehérrepa') vagy a *gönye* ('vézna, gyenge'). S ez persze nem minden (pl. némi *i*-zés, *ü*-zés is előfordul), de alkalmasint a legfontosabb.

Érdekes egybeesés, hogy Kristóné Fábíán Ilona (2014) is a közelmúltban foglalta kötetbe a szegedi és Szeged környéki nyelvhasználat tárgykörében évtizedek óta végzett empirikus kutatásait. P. Lakatos Ilona (2018) összeköti a két mű recenzióját (mondani sem kell, egyik sem csorbítja a másik érdemeit), itt azonban a SZÖSZI-kutatásra fogok koncentrálni, megjegyezve, hogy a lényegesen szélesebb szakirodalmi háttérrel és komplexebb módszertannal dolgozó Kontra – Németh – Sinkovics szerzőhármassal korrekt módon, a megfelelő szöveghelyeken röviden hivatkozik (a született szegedi) Kristóné eredményeire. Ők maguk azt a

módszertani fogást alkalmazták, hogy *ő-ző* fiatal terepmunkásokat – említsük meg a nevüket is: Bagi Anita, Berente Anikó, Csák Luca – küldtek az alanyokhoz, akik megszólalásaikkal szándék szerint inkább „előcsalogatták” a vernakuláris változatot, mintsem elidegenítették attól a kérdezetteket (l. a megfigyelői paradoxon problémáját). Hogy ez a törekvésük a kívánt hatást érte-e el, abban maguk a szerzők sem teljesen biztosak (89. old.). Mindenesetre az vezérelte őket, hogy a standard *e-ző* terepmunkás esetleg implicit módon működésbe hozhatja az *ő-zéssel* kapcsolatos negatív attitűdöt (ha van ilyenje, vagy érzékel ilyet az adatközlő), azaz nem vagy kevésbé lesz *ő-ző* a rögzített anyag, illetőleg aki amúgy sem szokott vagy nem is tud *ő-zni*, azt a dialektusban megszólaló terepmunkás nemigen fogja „rávenni” erre (55. old.). A nem *ő-ző* interjúalanyok között akadtak olyanok, akik nemcsak megsejtették a terepmunkás *ő-zésének* szándékosságát, de szóvá is tették (89. old.), vagyis a módszertani trükk akár átlátszóvá is válhat. Már eddig is élénk visszhangot keltett a nyelvjárásban beszélő terepmunkás ötlete (55. old.), számos érv szól mellette és ellene. Hasznos adalék a vitához az az *e-ző* kontrollinterjú, amelyről Németh, Bagi és Molnár (2016) számol be. Kis Tamás (2017: 196) is idézi a meglepő konklúziót: „az adatközlő nagyjából 5%-kal nagyobb arányban *ő-zött* az *e-ző* terepmunkással beszélgetve, mint az *ő-zővel*. A megkettőzött interjú tehát azt bizonyítja: a terepmunkás *ő-zése/e-zése* nem befolyásolja a várt irányban az adatközlő nyelvhasználatát, sőt kis mértékben ellentétes a hatás” (i. m. 120). Az is lényeges, hogy az *ő-ző* terepmunkás szegedi-e (vö. P. Lakatos 2018: 108), ugyanis nem egységes a „szegedi nagytáj” *ő-zése*: a legtöbbet emlegetett, mert gyakorisága miatt feltűnő különbség talán az, hogy Makón, Hódmezővásárhelyen stb. *sömmi*t, *sönki*t mondanak, Szegeden, Deszken stb. viszont *sēmmit*, *sēnkit* (Bagi Anita és Csák Luca „vásárhelyiek”, Berente Anikó jakabszállási; 72. old.). Néhány alany észre is vette, hogy a terepmunkások nem szegediek. A terepmunka során előfordult váratlan, szélsőséges helyzetek (pl. a hazaérkező feleség féltékenységi jelene, házassági ajánlat) egy része talán kiküszöbölhető lett volna azzal, ha a terepmunkás egy ellenkező nemű munkatárssal együtt keresi fel az adatközlőket.

A kvantitatív szociolingvisztikai vizsgálatok mindig töreksenek a reprezentatív mintavételre. A SZÖSZI esetében ez nem sikerült maradéktalanul: vannak alul- és felülreprezentált életkori csoportok (a 60 év fölötti korosztály és a felsőfokú végzettségűek felülreprezentáltak a mintában), de például a férfi-nő arány megfelel a városon belüli, 2005-ben mért megoszlásnak (45% férfi, 55% nő). A 4. fejezet precízen végigköveti, miért alakultak így a belső mutatók, minden lényeges adatot táblázatba foglalva. Bár a leszűrt tanulságokat valószínűleg nem befolyásolja lényegesen, úgy gondolom, utólag még ki lehetne egyensúlyozni a SZÖSZI-t minden tekintetben további interjúkkal, amennyiben egy-két éven belül elkészülnének (vö. 73. old., utolsó bek.). A szociolingvisztikai interjú módszerének bemutatásánál a nyelvjáráskutatók nyilván szívesen látnának néhány releváns hivatkozást a nyelvjárásgyűjtés módszertani irodalmára is, hiszen sok a hasonlóság (pl. a megfigyelői paradoxon leküzdése, az alapnyelvi változat előhívása, életrajzi adatok, fiataalkori élmények, egyes nyelvi változók külön tesztelése).

se). Ezzel együtt nem véletlenül dicséri P. Lakatos Ilona (2018: 107) azt a kutatói magatartást, hozzáállást, alázatot, amely nem leplezni, bagatellizálni igyekszik a módszertani problémákat és hiányosságokat, hanem részletekbe menően feltárja az összes dilemmát, amellyel a szerzők munkájuk során szembesültek, tisztázva egyúttal az eredmények érvényességi körét és tudományos értékét, megbízhatóságát. Önkritikusan elismerik például, hogy a tájszólista összeállítása nem a legszerencsésebben sikerült (az *elmék* 'elmegek', a *bölcsködik* 'okoskodik' és a *palincs* 'mérleghinta' helyett utólag más szavakat tettek volna rá). Az interjú felépítése jól átgondolt, változatos, informatív (64–72. old.). A riporteres a cipőfűzőteszt nemcsak hasznos, hanem szellemes is. Az ügynökteszt rövidebb változata, ahogy a 69. oldalon leírják, talán kevésbé.

Az *ö*-zésnek a vizsgálat középpontjába állítása egyfelől kínálja magát, közelebbről nézve azonban nem is annyira vitán felül álló. Két példa: (1) A szerzők idézik Péter László (1959: 134) szellemes illusztrációját a hódmezővásárhelyi, makói és szőregi tájszólás eltéréseire: „A szőregi a földreejtett *cserösznyébű* *ëggy szömet* vösz *föl*, a makai a *csörösznyébül* *ëggy szömöt*. A vásárhelyi is *szömöt* vösz *föl*, s nála a többesszám [sic!] is *szömök*, míg Szőregen és Makón *szömek*. [...] Aki *vétközött*, az Vásárhelyt *vétkös*, Szőregen *vétkes*; ott a *képt* akasszák [sic!] falra, itt a *képet*; ott a *högyöt* nézik a *képrül*, itt a *högyet* a *képrű*” (75. old.). Látható, hogy nemcsak az *e~ö* váltakozásban talál Péter különbséget, hanem az *-l* kiesésében és nyújtó hatásában is (*cserösznyébű*, *képrű*). (2) Tanulmányos, hogy a lejegyzett diákinterjúban a 12 éves lány (nota bene: ő nem része a SZÖSZI-mintának, hiszen fiatalabb, mint a legalsó, 15–17 éves korcsoport; 42 éves édesanyja született szegedi, a vele készített interjú mellé, esettanulmány készítéséhez vették fel a lányával is az interjút) azt mondja, hogy ő nem „vérbeli szegedi”, „nem *ö-vē*” beszél, miközben nem tudatosul benne, hogy az *ö-vē* mellett sorra produkálja a *rosszú*, *akkó*, *amikó*, *igazábó*, *fagyizóná*, *hídná*, *ëjöttünk* nyelvjárási alakokat, amelyek legalább ugyanolyan karakteres jellemzői a szegedi beszédnek, mint az *ö*-zés, csak nincsenek stigmatizálva – talán részben azért, mert az *-l* kiesése más dialektusokban is megszokott (igaz, más hangtani helyzetben) a *zód*, *nyóc*, *kúcs*, *vőgy* stb. szavakban –, s ezáltal észrevétlenebbek, mint az *ö*-zés (a stigmatizálódás esetlegességéről l. Kenesei 2005: 7–8). A lejegyzésről magáról annyit mindenképp el kell mondani, hogy jóval egyszerűbb, elnagyoltabb, mint a hazai dialektológia egyezményes hangjelölési rendszere – jelölik az *ë*-t, az *ā*-t és az *ē*-t, ami a szegedi anyagban elengedhetetlen, de nem jelölik például a félhosszú ejtést vagy a standard hangzónál magasabb, alacsonyabb nyelvválást, pedig egy gyakorlott nyelvjáráskutató – főleg az idősebb korosztály beszédében – talán meghallaná ezeket is a hangfelvételeken. A félhosszú-hosszú különbséget mindenképp jelölném, mert érdekes lehet az *-l*, *-r* nyújtó hatása szempontjából. Arra is kíváncsi lennék, hogy a *jó* ('jó') és a *jó* ('jól') *ó*-ja, az *azé* ('azé') és az *azé* ('azért') *é*-je stb. között van-e hosszúságbeli különbség, azaz kell-e számolnunk a félhosszú és hosszú mellett esetleg extrahosszú magánhangzókkal is.

Kontráék világos hipotéziseket fogalmaznak meg úgy a vizsgált nyelvi változókra, mint az adatközlőkre nézve, és szisztematikusan ellenőrzik ezeket – de nem mindegyiket. Az *ē*-zés és *ö*-zés kapcsolatára vonatkozó hipotézisek és még néhány vélelmezett (egyébként nagyon valószínű) implikációs összefüggés (80–81. old.) tárgyalása elmarad. A ténylegesen vizsgált hipotézisek egyike-másika végül nem igazolódik be, amire mindig megpróbálnak magyarázato(ka)t találni. A fentiek alapján kiegészíteném hipotéziseiket azzal, hogy a nem „gyüttmönt” *e*-ző szegedieknél is hajlamos kiesni és nyújtani az *-l* és az *-r* ott, ahol az *ö*-zőknél szokott. Sarkosan fogalmazva: az *-l*, *-r* kiesése és nyújtó hatása az *ö*-zésnél is stabilabb jellegzetessége a szegedi nyelvjárásnak. Hogy a 15–17 éves korosztály későbbi nyelvi tapasztalatai hogyan alakulnak, nem tudhatjuk, de nem zárhatjuk azért ki, hogy a Szegeden maradók egy része utóbb, elhagyva az iskolát, valamelyest „visszatalál” a szegedi nyelvi gyökökhez. Ezért is lesz fontos megismerni a két közbülső korosztály adatait. A város és a városrészek sokféle nyelvi áramlata nap mint nap találkozódik a nyelvhasználat különböző szinterein, és a nyelvi attitűdök idővel változhatnak.

A szerzők gondolatmenetüket végig deskriptív mederben tartják, legfőleg a sorok között bujkál (és a terepmunkások viselkedését jellemzi) a nyelvi pluralizmus és vernakularizmus ideológiája (vö. Lanstyák 2009). Megjegyzem, a szélsőségesen standardellenes nyelvi ideológiáknak aligha van szociálpszichológiai realitása, ami a másik végletről, a standardizmusról is elmondható. A nyelvész persze a nyelvi változatosságnak örül – kiváltképp, ha dialektológus vagy szociolingvista. A Szeged városrészeit ábrázoló térképbe (272. old.) több pontatlanság is becsúszott – hogy stílszerűen csak egyet emeljek ki, „Felsőváros” nincs, Fölsőváros van, ahogy másutt a könyvben helyesen szerepel. Egyébként nagyon szimpatikus, hogy a szerzők (majdnem kivétel nélkül) végig az *ö*-ző változatokat használják a standardban is nyelvi változónak tekintett alakpároknál. Kérem, nézzék el, hogy ebben itt nem követtem maradéktalanul őket – az én alapnyelvem ugyanis az abaúji *e*-ző dialektus, amelyben igen „keves” az *ö*, az *ē*-t is Szegeden tanultam meg „mőghallani”, és inkább csak írásban, nyelvésztétikai megfontolásból szoktam rá a „föl”-özésre olyan magánhangzó-környezetben, amely tényleg zavaróan „mekegő”. Odahaza azonban fesztelenül mekegek, és örööm a jellegzetes abaúji tájszavakat – mert ez így van rendjén. S ha már a magamfajtákat az *ö*-ző szegediek nyomán „mekegő”-nek nevezi, szelíd iróniával észrevételezem, hogy a könyv mint „nyelvi korpusz” standardon belüli *ö*-ző preferenciája mellett a *-ható(a)k/-hető(e)k* változó nem mindenütt következetes használatát mutatja: talán annak függvényében, melyik fejezet melyik szerző munkája?

Ahogy a szegedi kollégák fogalmaznak, a SZÖSZI-korpusz „adatainak teljes nyelvtudományi földolgozása évtizedekre feladatot kínálhat a nyelvészeknek” (53. old.). Már is látszik, hogy az interjúk milyen széles körű nyelvészeti feldolgozásra alkalmasak: elég belepillantani a MNyj. 2017. évi kötetébe, valamint a közelmúltbeli élőnyelvi és dialektológiai konferenciák anyagába. Pragmatikakutatóként a kontextusnak a nyelvi választásokra gyakorolt befolyására (vö.

Molnár – Sinkovics 2015), valamint a nyelvhasználóknak az ő-zéssel összefüggő nyelvi énmegjelenítési/arculatmegmunkálási törekvéseire fókuszálnék (vö. Nemesei 2011/2016). A könyv ékes bizonyítéka annak, hogy a szociolingvisztikai és a dialektológiai szemlélet, módszertan és elmélet nem egymás riválisa, hanem szerves kiegészítője az élőnyelv kutatásában. Könnyen befogadható, sallangmentes nyelvezete a szakmán kívüli közönség számára is élvezhetővé teszi olvasását. Kíváncsinos lenne, hogy a különlegességeket is tartalmazó Szeged Nyelve Hangarchívum 400 órányi anyaga szabadon hozzáférhetővé váljon valamilyen adathordozón, mint ahogy a még mindig, ez esetben is alapvető forrásmunkának számító MNyA. digitalizált változatát szükséges volna minél rövidebb időn belül bárki számára könnyen elérhetővé tenni, mégpedig a legméltóbb helyen, felhasználóbarát változatban. S ezután következhet – mert már nagyon időszerű – az új nyelvatlasz és a (nagy)városi dialektológiai-szociolingvisztikai kutatások folytatása.

Irodalom

- Bálint Sándor (1957), Szegedi szótár I–II. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Deme László – Imre Samu (szerk.) (1975), A magyar nyelvjárások atlaszának elméleti-módszertani kérdései. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Imre Samu (1971), A mai magyar nyelvjárások rendszere. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kenesei István (2005), A nyelvelmélettől a nyelv művelésig. A nyelvészet egységéről és változatosságáról. Magyar Nyelvőr 129: 1–12.
- Kis Tamás (2017), Kontra Miklós – Németh Miklós – Sinkovics Balázs: Szeged nyelve a 21. század elején. Budapest, Gondolat Kiadó, 2016. (296 oldal). Magyar Nyelvjárások 55: 191–198.
- Kontra Miklós (szerk.) (2003), Nyelv és társadalom a rendszerváltáskori Magyarországon. Osiris Kiadó, Budapest.
- Kontra Miklós (2012), Mai magyar nyelvi változások (látszólagos- és valóságosidő-vizsgálatok). NyK 108: 357–380.
- Kontra Miklós – Borbély Anna (2010), A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú (BUSZI-2) egydimenziós tesztadatai. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest.
- Kristóné Fábián Ilona (2014), A szegedi nyelvhasználat az ezredfordulón. JATEPress, Szeged.
- P. Lakatos Ilona (2018), Két könyv Szeged nyelvéről. Magyar Nyelv 114: 102–110.
- Lanstyák István (2009), Nyelvi ideológiák és filozófiák. Fórum Társadalomtudományi Szemle 11: 27–44.
- Molnár Mária – Sinkovics Balázs (2015), Nyelvjárás a nyilvános térben – Egy közéleti szereplő beszédeinek nyelvjárásiassága. In: É. Kiss Katalin – Hegedűs Attila – Pintér Lilla (szerk.), Nyelvelmélet és dialektológia 3. Szent István Társulat, Budapest–Piliscsaba. 211–222.
- MNyA. = Deme László – Imre Samu (szerk.) (1968–1977), A magyar nyelvjárások atlasza I–VI. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Nemesi Attila László (2011/2016), Benyomáskeltési stratégiák, énmegjelenítési taktikák. In: uő, *Nyelv, nyelvhasználat, kommunikáció. Hét tanulmány.* Loisir Kiadó, Budapest. 91–134.
- Németh Miklós (2004), *Nyelvjárás, beszélt nyelv és spontán sztenderdizációs törekvések a XVIII. századi szegedi írnoki nyelvhasználatban.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Németh Miklós (2008), *Nyelvi változás és váltakozás társadalmi és műveltségi tényezők tükrében. Nyelvi változók a XVIII. században.* SZTE Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.
- Németh Miklós (2013), *Történeti szociolingvisztika – három évtized mérlege.* In: Kontra Miklós – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.), *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában.* Gondolat Kiadó, Budapest. 304–323.
- Németh Miklós (2017), *Egy nagyvárosba olvadt nyelvjárássziget: Szeged-Kiskundorozsma.* Magyar Nyelvjárások 55: 51–61.
- Németh Miklós – Bagi Anita – Molnár Mária (2016), *Létezik-e olyan, hogy „az adatközlő nyelvhasználat”? In: Kozmács István – Vančo Ildikó (szerk.), Sztenderd – nem sztenderd. Variációk egy nyelv változataira. Válogatás a 18. Élőnyelvi Konferencia (Nyitra, 2014. szeptember 18–20.) előadásaiból. 1. Antológia Kiadó, Lakitelek. 117–127.*
- Péter László (1959), *Az ő-zés kérdéséhez.* Magyar Nyelvjárások 1: 118–135.
- Szabó József (1995), *A dorozsmai nyelvjárás.* In: Kövér Lajos – Tóth Sándor László (szerk.), *Kiskundorozsma. Tanulmányok.* Somogyi Könyvtár, Szeged. 540–573.
- Váradi Tamás (2003), *A Budapesti Szociolingvisztikai Interjú.* In: Kiefer Ferenc (szerk.), *A magyar nyelv kézikönyve.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 339–359.

NEMESI ATTILA LÁSZLÓ

Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): Nyelvtan
Osiris Kiadó, Budapest, 2017. 1152 o.

Közel másfél évtized távlatából immár kijelenthető, hogy a DiAGram Funkcionális nyelvészeti műhely 2005-ös megalakulása egyszerre volt jele és előmozdítója egy új szemlélet megerősödésének a magyar nyelvtudományban. Az ELTE-n létrejött műhely – amely az aktuális célkitűzéseknek megfelelően hol szűkebb, hol szélesebb körben működik – szellemi közegéből az utóbbi években számos elméleti (l. Tolcsvai Nagy – Ladányi szerk. 2008) és leíró jellegű (l. Keszler – Tátrai szerk. 2009; Tolcsvai Nagy – Tátrai szerk. 2012) tanulmánykötet látott napvilágot, miközben tagjai kézikönyveket, „bevezetéseket” jelentettek meg (Tátrai 2011; Tolcsvai Nagy 2013). Az Osiris Nyelvtan (ahogy a kötet önmagára hivatkozik), amely szerzőit és lektorait tekintve elsősorban a műhely szűkebb körének munkája, nem csupán a nemzetközi funkcionális irányzatok elméleti és módszertani apparátusának alkalmazása, hanem kritikus feldolgozása és magyar